

B O E K E N

De marktconforme samenleving en haar gevolgen

Ad Oele bespreekt:

Alain Minc, www.capitalisme.fr, Parijs: Grasset, 2000.

Alain Minc geeft hier zijn jaarlijkse 'college' over de gevolgen van de economische ontwikkeling voor de nogal rigide Franse samenleving. Dit gebeurt in fraaie volzinnen en in een pamflettistische stijl. Er wordt veel beweerd en niet veel bewezen. Maar dat komt meer voor bij toekomstvisies van economen. Ontdaan van alle retoriek en frustraties over de taaie structuur van het Franse centralisme vormt Minc's boek een aardige poging iets te laten zien van de te verwachten aardverschuiving in de politieke en sociale verhoudingen in de Europese Unie. De marktconforme economie ontwikkelt zich tot een marktconforme samenleving. De drijvende kracht is de combinatie van de informaticarevolutie met het postmoderne kapitalisme. De touwtjes van het kapitalistische systeem ontglijpen aan de handen van de managers. Zij worden meer en meer aangestuurd door de (grote) aandeelhouders, waarbij het profijtbeginsel de veranderingen ongewoon krachtige impulsen geeft. Dat proces is onomkeerbaar. Want die kapitalistische impuls wordt ook gevoed door de niet aflatende stuwkracht van de informatica.

Wil deze omwenteling zonder al te pijnlijke neveneffecten verlopen dan is een daarop passend samenstel van regels en nieuwe bestuurlijke kaders nodig. Hierbij

moeten de nationale overheden wel tekortschieten. Voorlopig zullen de door de marktkrachten in gang gezette, op de huidige lange golf van economische groei voortbouwende verschuivingen bij de bestaande overheden geen gelijkwaardige tegenkrachten ontmoeten en ook niet oproepen. Een contrarevolutie van enige betekenis is niet denkbaar. Want het blijft nog lange tijd – en daarbij moeten we denken in decennia – economisch voor de wind gaan. Er zullen wel tijdelijke inzinkingen komen maar die zal men dankzij de stuwkracht van de nieuwe economie snel te boven komen. Steeds meer mensen krijgen direct en vooral indirect belang bij de instandhouding en voeding van deze krachtige motor van de marktconforme samenleving.

Stormloop van hightech liberalisme Minc blijkt geen kritiekloze aanhanger te zijn van de nieuwe economie. Hij ziet geen reden om te twijfelen aan de geldigheid van de klassieke wetten van de macro-economie. Het bijzondere van de huidige situatie is de bovengenoemde krachtige combinatie van informatietechnologie en markt en in het bijzonder de door de zaakwaarnemers van het kapitaal in gang gezette verandering. Dat verlegt de grenzen van de groei en verandert met de kwaliteit ook de cultuur van de postindustriële samenleving. Op deze nog altijd stijgende golf van *hightech* liberalisme surfen niet alleen de nieuwe bazen en yuppen, maar ook de steeds talrijker wordende middengroepen gesteund door hun bezit op banken en in pensioenkassen. Die voor de politiek van het midden

bepalende klasse heeft een groeiend belang bij de marktconforme samenleving. Haar werkgelegenheid blijft toenemen dankzij de groeiende noodzaak van meer service en communicatie op het gebied van de consumptie.

Het resultaat is een langer voortdurende groei van de productiviteit en – per saldo en bij meer ontplooiingsmogelijkheden – ook een meer gevarieerde kwaliteit van het bestaan. Tegenkrachten kunnen zand in de machine strooien maar Minc ziet dat eerder in Frankrijk dan elders gebeuren.

Deze kijk op de ontwikkeling van de nieuwe economie is niet nieuw en geen reden om de aandacht van de lezers van S&D te vragen. Het belang van het boekje schuilt in Minc's visie op de maatschappelijke consequenties. Die zijn niet gering en moeten ieder, die het politieke hart verpand heeft aan de parlementaire democratie en de activerende welvaartsstaat, te denken geven.

Allereerst zijn daar de veranderingen in het openbaar bestuur. De komst van de marktconforme samenleving wordt gestimuleerd door de individualisering. Daarmee vermindert de betekenis van het klassieke machtsevenwicht van de *trias politica*. In de samenhang van uitvoerend bestuur en wetgevende en rechterlijke macht krijgt de rechter een veel groter gewicht. De parlementaire controle moet plaats inruimen voor controle door de media en de publieke opinie. Het gezag van de volksvertegenwoordiging kan zich zonder beroep op de kritiek en verlangens die daar geuit worden niet of nauwelijks handhaven. Verder bestaat er een markt voor

B O E K E N

de minder samenhangende maatschappelijke wensen, waarop de milieubeweging een grote plaats heeft veroverd. De huidige ondernemer beseft dit en de gekozen bestuurder zal er meer en meer rekening mee moeten houden. Dat belooft eerder minder dan meer stabiliteit. We vinden dat onder meer terug in het toegenomen risicobesef. Passend tegenwicht mag niet worden verwacht van referenda, maar van de op de nieuwe situatie toegespitste rechtsregels en rechtshandhaving in het al vrijgegeven internationale speelveld. Daar moeten de belangen van veiligheid, milieu en privacy worden veiliggesteld.

Een ander voorbeeld betreft het arbeidsrecht en de sociale zekerheid. De onder invloed van de sociaal-democratie tot stand gebrachte uitruil van ondernemingsvrijheid tegen zekerheid met forse inkomensoverdrachten (het Rijnlandse model) zal plaats moeten maken voor een nieuw maatschappelijk compromis in een nieuw krachten-

veld met een veel sterkere tendens tot ongelijkheid. De ongelijkheden zullen toenemen zolang de sociale tegenkrachten een achterhoedegevecht blijven voeren met hun concessies aan de door de nieuwe economie vereiste flexibiliteit en *employability*. Bezinning is nodig op een nieuw maatschappelijk compromis met recht op werk en plicht tot wederaanpassing, waarin niet alleen de overheden maar ook de ondernemers en hun aandeelhouders blijvende verplichtingen op zich nemen.

De daarvoor nodige wettelijke regels zullen geen ontsnappingsruimte mogen bieden. Dat vereist een vergaande harmonisatie in Europees verband en een daarvoor noodzakelijk politiek gezag. Nationaal georiënteerde regeringen zullen daar zonder een meer geïntegreerde Europese Unie niet veel van terechtbrengen.

Tegendraads is ook Minc's visie op de immigratie en de multiculturele samenleving. De nationale staat zal geen echte integratie kun-

nen bewerkstelligen. Er kan wel een overkoepelend Europees burgerschap groeien, dat ruimte zal moeten laten aan zowel regionale als etnisch bepaalde culturen. Het republikeinse integratiemodel, gekoppeld als het is aan een geïsoleerd maar uniform onderwijssysteem, heeft zijn beste tijd gehad.

De wind van de verandering waait in de richting van de marktconforme en grensoverschrijdende samenleving. Voor Minc is dat een hard gegeven. Zijn recept voor een passende vooruitstrevende en sociale politiek is om bij die wind te zeilen, maar om niet lang te aarzelen met het in Europees verband gezamenlijk zoeken naar een nieuw maatschappelijk compromis; met een andere maar meer effectieve bescherming van de economisch zwakkeren tegen de koude wind van de commercie.

AD OELE
*bekleedde van 1991 tot 1995 de
 dr. J.M. den Uyl-leerstoel aan de
 Universiteit van Amsterdam*

